

dor, i amb gran varietat fraseològica: «Vora la mar de Lusitània, un dia, / los gegantins turons d'Andalusia / veren lluytar dos enemics vaixells / --- / y cent destrals rosegan com mastins; / a la lluyta carnívora y festa / barreja sos lladrucs negra tempesta, / congrida a garbí sobtadament / ---», *Atl., Introd.*, vv. 3, 25.

DERIV.: *Lluita*, supra; «*luyta* consevulla: palestra, oblectatio, reluctatio; *luyta de nusos*: gymnasiumgymnos», Busa-N.; cita de Francesc de la Via en el *DAG. Lluitador* [mj. S. xv, *Spill, Curial*] i supra OPou; *juitador*, -adora, noms mallorquins d'estris. *Lluitament*. Per cultisme, *reluctància*.

Llull NP: cal advertir que no hi ha cap raó sòlida per sospitar origen germànic d'aquest nom de persona, d'estructura i d'aspecte ben altres que teutònics (que aparegui un nom semblant en algun doc. medieval d'Alemanya és, naturalment, raó de tan poc valor en aquest sentit com ho és que hi hagi el de Gina Lollobrigida a Calàbria).

LLUM, del ll. LŪMEN, -ĪNIS, n., 'cos dotat de lluminositat, cos que emet llum', i 'claror, llum'. □ 1.ª doc.: orígens.

Molt freqüent ja en textos del S. XIII, entre ells els literaris, i en més d'un d'ells (p. ex. els de Llull) apareix tant amb gènere femení com en el masculí. En aquesta època li feia encara molta concurrència el femení *luy*, descendent del ll. LŪX, LŪGIS, 'claror' (en part escrit *luts* per arcaisme, i afavorit pels poetes i altres autors provençalitzants. I també s'hi troba la forma arcaica *lud*, s'entén *luð*, en fase molt antiga de la seva evolució fonètica, consonant que es vocalitza en *y*, d'on el citat *luy*: «O Orient, clarat de *lud* perdurable, vine, illumena los tenebrós, seens en tenebres e en ombra de mort»; «fo manifesta la nativitat de Jh. Crist, per so com los sodomites que en tot lo món eren, en aquela nuyt moriren --- *lud* és nada a éls tan gran que totz sels qui trebalaven per <'patien de'> aquel peccat foren totz mortz», *VidesR*, 2v1, 40 19r2, on el ms. B ho canvia en *luy*; i també en 12r2 i altres passatges, cf. *LleuresC*, p. 357; i gloss. del vol. I de l'ed.).

L'ús d'aquest arcaisme no es va pas extingir de pressa: se cita encara un cas de *la luy* en Eiximenis i fins i tot figura algun cop en textos arcaïtzants del S. xv, com el *Gènesi* traduït per Guillem Serra el 1451; i no fou sols de textos escripturals o piadosos, sinó de documents ben laics, almenys en alguna comarca conservadora com la Segarra: «havia conseylat al batlle que n fes procés, e que una vegada lo feyt vingués a *lu* ---» en un doc. de Guardiolada de 1396 (p. 406, crec p. p. MiretS en *BABL*).

Per certs passatges lullians es veu que *lum* i *luy* conviuen en el cat. del S. XIII, i que Llull mantenia entre ells una distinció de sentit etimològica, emprant *luy* (*luts*) quan vol dir 'claror' i *lum* per al subjecte emissor de llum, quasi com el 'llumenar' o 'llumenera': «lo sol és de lugor activa e passiva compost e ajustat, e los raigs que defores influeix --- són per la obra que

la *lum* activa fa en la *luts* passiva», «Sényer Déus ---, Vós qui sots *lum* e font de vida, e per açò he oppinió que aquell loc hon Vós vos representats als sants de la glòria, sia illuminat de *luts*, la qual appar en les stelles --- —Bell amic —dix Fèlix—, per *luy* és significada saviesa, e saviesa significa *luts*, e per *luts* és significada glòria --- — En les paraules que Fèlix desia de *luts* ---», Llull (*Merav.*, *NCL*. III, 21; I, 153-154).

Es comprèn, però, que reduït *luy* a *llu*, aquest i *llum* sonaven tan parions o quasi iguals (sobretot quan *llu* es va usar com a femení) que produïen en el poble poc culte la impressió d'un mot idèntic, amb una nasalitat no sempre mantinguda, per tothom, ben consonàntica i plenament articulada. I per això, tement una pronúncia imperfecta, es va introduir la *m* en el mot *llu*, fins en aquells usos fraseològics que al principi li havien estat reservats, i finalment desaparegué en la nostra llengua el prolongament del ll. LŪCEM.

Avui *llum* quan és masculí pot ser sinònim de 'làntia' o de qualsevol utensili lampadari: «encén aquell *llum*», «apaga el *llum*», «és un *llum* que se li ha de posar oli, petroli etc», «aquest *llum* se li va trencar a la minyon». Hi ha qui ho troba poc propi o imagina una expressió desmanoyotada i recent: de cap manera no hi ha res d'això, sinó prolongació ininterrompuda del sentit primordial del ll. LŪMEN, només que amb un poc d'intensificació del valor concret. I, al contrari, ja s'usava això de vegades en el segle inicial de la nostra literatura, exactament amb aquest paper. Que de fet així es troba ja en un poema de Cerverí de Girona, escrit no després de 1270: «car femna vil menys val / que dolor sobre mal / --- / No crey qu'om me n trastorn / que femna a migjorn / vos farà *llum* tener, / e messonja, del ver» (*Maldit ben dit*, v. 75): o sigui 'una dona és capaç de fer-vos estar aguantant un *llum* encès en ple migdia' = 'us farà fer els papers més desaitats i ridículs', 'us farà tenir per home mentider en allò que és veritat' (= 'farà tenir per mentida allò que és ver').

Valuós així mateix, entre altres raons, per la data arcaica del llibre, és el passatge de Desclot: «lo ric hom --- mès-la en la cambra del rey --- e la dona despullà e mès-se e l lit del rey e féu apagar tots *los lums* --- e l rey colgà-se e l lit ab ela, sens *lum* que no y ac, e l rey pensà que fos aquela altra dona ab qui avia enprès que vengué a él» (§ 4, *NCL*. II, 24.8, 24.15, un altre encara en 22.29 que no prova el gènere).

El gènere gramatical del ll. LŪMEN era neutre; encara que els mots neutres llatins passen en majoria al masculí romànic, sense excloure'n els de la 3.ª declinació, no hi ha dubte que també n'hi ha alguns, que en una part de les llengües esdevenen femenins, almenys en aquesta classe declinària: RohlfS ens recorda en castellà: *la legumbre*, *la mimbré* (minoritari), *la cumbre*, *la biel*, *la miel*, *la sal* (val a dir que en català són masculins tots fora dels dos últims), i n'hi ha algun altre.

Ja per això sol, doncs, hauria pogut succeir que LŪMEN s'hagués tornat femení; és sabut que en castellà *lumbre*, que allí és sinònim de foc abrandat, llar en-